

BİR KUZEY AFRİKA VE AKDENİZ GÜVENLİĞİ SORUNU OLARAK

LIBYA

Libya'daki güç mücadelesinin ülke sınırlarını aşarak Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinin dahil olduğu bir uluslararası soruna dönüşmesi, özellikle Akdeniz'e kıyaslı olan Avrupa ülkeleri için çıkar çatışmaları yaratmaktadır.

Gün Ünal

ORSAM Araştırma Asistanı

ya'nın, cihatçı gruplar ve göç dalgaları ile Avrupa arasında duran bir duvar olduğunu ve NATO'nun bu duvarı yıktığını ileri sürmüştür.

İç Savaş: Askeri Koalisyonların Güç Mücadelesi

Kaddafi'nin protestocular tarafından öldürülmesini ve NATO'nun Kaddafi destekçilerine yoğun hava saldırısı düzenlenmesini izleyen süreçte, 43 yıllık Kaddafi rejimi sona ermiştir. Kaddafi rejiminin yıllar süren baskısı, Arap Baharı'nı izleyen otorite boşluğu ile birleşince, ülke içindeki farklı politik grupların hızla silahlanmasına ve Libya'nın bugüne uzanan bir iç savaşa sürüklenmesine ortam hazırlamıştır.

Kaddafi'nin ölümünün ardından 2012'de seçimler düzenlenip, kapsamlı siyasi reformlar öngörülmüş, bu yönde yasal ve idari düzenlemeler hedeflenmiştir. Ancak kısa sürede, ülkenin kontrolünü ele geçirmek isteyen askeri koalisyonlar arasında bir iç savaş başlamıştır.

Bugün Libya'da iki yönetim bulunmaktadır ve Libya halkı, iki yönetimin güç ve meşruiyet mücadelesi arasında sıkışmış halindedir. Bunlardan biri ülkenin batısındaki Trablus'ta, Birleşmiş Milletler'in desteklediği Serrac liderliğindeki Ulusal İttifak Hükümeti 'GNA'dır. Diğeri de, Kaddafi'nin eski askeri birliklerinden oluşan Libya Ulusal Ordusu 'LNA' ola-

T unus'ta 2011 yılında başlayan, rejimin baskısına ve olumsuz sosyoekonomik koşullara yönelik memnuniyetsizliğin tetiklediği halk ayaklanmaları, kısa sürede uluslararası bir boyuta ulaşmıştır. "Arap Baharı" olarak anılan bu süreç, etkileri bugün hala Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da gözlemlenebilen sonuçlar yaratmıştır. Bu sonuçlardan biri, Kaddafi Yönetimi ve protestocular arasındaki şiddetli çatışmaları izleyen, aralarında Fransa, İngiltere ve ABD'nin yer aldığı NATO müdahalesi olmuştur. Kaddafi, 2011'de NATO'ya müdahalesine ilişkin, Lib-

rak adlandırılan, ülkenin doğusundaki Tobruk'u merkez alan, Halife Hafter liderliğindeki yönetimdir.

2012'de yapılan seçimlerdeki kadroyu büyük ölçüde bünyesinde barındıran Trablus Yönetimi, yaşadığı mağlubiyete rağmen geri çekilmeyi reddetmiş, bu süreçte, eski bir Kaddafi müttefiki olan Hafter ülkenin doğusunda eski askeri birlikler ve yerel aşiretlerle ittifak kurarak askeri nüfuzunu sağlamlaştırmıştır. Hafter'in askeri gücü ve BM ile uzlaşmaması, uluslararası alanda Libya'ya yönelik çözüm seçeneklerini daraltmaktadır.

Her iki yönetimin kendi kurumları ve karar alma mekanizmaları bulunmaktadır. Ayrıca her ikisi de kontrolleri altındaki bölgede güvenlik güçleri olarak işlev görmektedirler.

Libya'nın merkezi bir yönetime sahip olamamasında en önemli etkenlerden biri, ülkedeki siyasi kurumların iki koalisyon arasında bölünerek etkisiz ve yetersiz kalması, güç mücadelesinin iki büyük koalisyonun askeri kazanımları ile şekillenmesidir. Mevcut yönetimler altında Libya'nın sınır ve sahil güvenliğinden ya da ülkenin tümünü kapsayan bir güvenlik politikasından bahsedilebilir. Mevcut yönetimler altındaki bölgede güvenlik güçleri olarak işlev görmektedirler.

Uluslararası Aktörler

Libya'daki güç mücadelesinin ülke sınırlarını aşarak Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinin dahil olduğu bir uluslararası soruna dönüşmesi, özellikle Akdeniz'e kıyısı olan Avrupa ülkeleri için çıkar çatışmaları yaratmaktadır. Bu aktörlerin Libya çerçevesinde Akdeniz güvenliği ve göç konusunda farklı önceliklere sahip olmaları, Libya'da mevcut süreci tersine çevirmeyi geciktirmektedir. 2014'teki yoğun iç çatışmalar döneminde Birleşmiş Milletler de sürece katılmış ve ülkedeki yoğun çatışma ortamını belirli ölçüde yatıştırmıştır. Ancak BM'nin bölünmüş ve askeri odaklı siyasi çerçeveyi değiştirmeye yönelik etkisi sınırlı kalmıştır. Bugün, Trablus'taki yönetim (Serraç liderliğindeki Ulusal İttifak Hükümeti - GNA) Birleşmiş Milletler tarafından desteklenmektedir.

Son dört ay içerisinde Trablus'taki askeri koalisyonu oluşturan gruplar arasında patlak veren silahlı çatışmalarda ise, Birleşmiş Milletler başkentte ateşkes ilan etmiş, ancak ateşkes uzun ömürlü olmamıştır. Bir an önce ülkede sivil ve meşru bir hükümetin kurulabilmesi ve kurumların işlerlik kazanabilmesi için, Birleşmiş Milletler bünyesinde 10 Aralık 2018 için ülkede genel seçimler yapılması yönünde karar alınmıştır. Ancak seçimlerin düzenlenmesi konusunda, özellikle İtalya ve Fransa arasında fikir ayrılıkları ortaya çıkmış, İtalya, Libya'nın yeniden istikrara kavuşmasını engelleyici şekilde hareket ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. İtalya'nın ev sahipliğinde

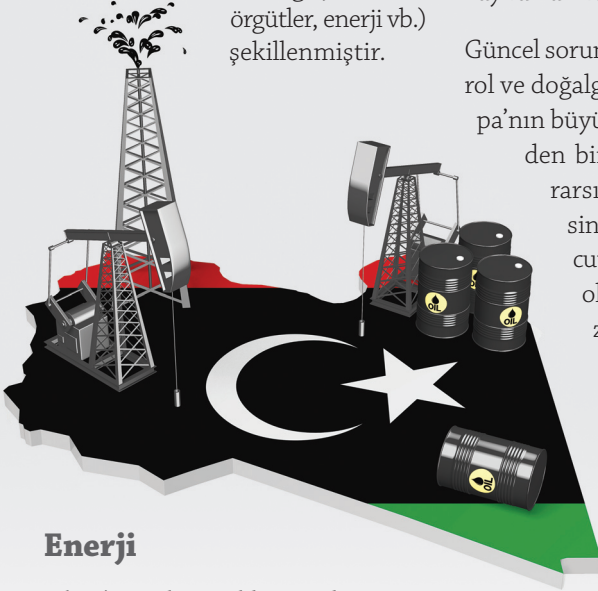
Serraç ve Hafter'in bir araya geldiği Palermo Konferansı'nda ise, seçimlerin 2019 yılına ertelenmesi kararlaştırılmıştır.

İç karışıklığın sürmesinde payı olan ulusal ve uluslararası aktörler, ülkeyi yalnızca istikrarlı bir merkezi yönetimden ve ekonomik gelişmeden yoksun bırakmakla kalmayıp, düzensiz göç gibi güncel Akdeniz güvenliği sorunlarını karmaşıklığa dönüştürmektedir. Özellikle İtalya ve Fransa gibi Akdeniz'e kıyısı olan ve Kuzey Afrika Bölgesi'yle tarihi bağlantılara sahip Avrupa ülkeleri, Libya'nın geleceğiyle yakından ilgilenmektedir. Örneğin; Birleşmiş Milletler, 2015'te Libya Siyasi Mutabakatı ile kurulan, Serraç'ın liderlik ettiği Ulusal İttifak Hükümeti'ni (GNA) desteklemektedir. Hafter ise, bu mutabakatı ve Trablus hükümetini tanımamakta, radikal gruplara karşı askeri kazanımlarla gücünü artırmaktadır.

Ortadoğu'da Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır, Libya'nın doğusunu kontrol eden Hafter'i, Serraç'a karşı iç savaştan bu yana siyasi ve askeri açıdan desteklemektedir. ABD ise, 2011 yılında Kaddafi iktidarına son veren NATO Operasyonu'ndan sonra Libya'dan uzaklaşmıştır.

Bu kamplaşma, Arap Baharı sonrası Kuzey Afrika-Ortadoğu siyasi iliş-

kileriyle ve Libya'daki merkezi yönetim eksikliğinin yol açtığı bölgesel ve uluslararası sonuçlarla (göç, radikal örgütler, enerji vb.) şekillenmiştir.

Enerji

Libya'nın dinamikleri, yalnızca iç karışıklıklarla şekillenmekle kalmayıp, Avrupa, Akdeniz ve Ortadoğu'nun birkaç güncel sorununun kesişim noktası niteliğindedir. Libya, etnik yapısı ve tarihi bağlantılarından ötürü Ortadoğu'nun bir parçası sa-

yrılan Kuzey Afrika'nın, Avrupa Birliği sınırlarına en yakın ülkesidir ve bölgenin en zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahiptir.

Güncel sorunlardan biri, zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarıyla Avrupa'nın büyük enerji tedarikçilerinden biri olan Libya'nın istikrarsız bir siyasi süreç içerisinde bulunmasıdır. Mevcut istikrarsızlık, çift taraflı olarak Avrupa Birliği-Kuzey Afrika enerji ilişkilerini etkilemekte, Libya'nın ana gelir kaynaklarından biri olan enerji ihracatını kesintiye uğratmakta, ülkede politik ve ekonomik istikrarsızlığa yol açmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri açısından ise enerji güvenliğinin temelini oluşturan siyasi yönden bağımlılık yaratmayan, güvenilir, uygun fiyatlı ve devamlı enerji akışı prensiplerini tehlikeye atmaktadır.

Göç Krizi

Libya'yı ilgilendiren bir diğer güncel sorun, Kaddafi döneminden beri devam eden ve Libya'nın jeopolitik konumunun bir sonucu sayılabilecek sistematik göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretidir. Kuzey Afrika'dan Avrupa ülkelerine göç etmek için en sık kullanılan rotalardan biri, Libya'dan deniz yoluyla İtalya ya da Malta'ya varış olarak bilinmektedir. Son yedi yılda katlanarak artan göç dalgaları göz önüne alındığında, Libya mevcut iç karışıklıklar nedeniyle, yasadışı olarak Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmen ve mültecilerin en sık tercih ettiği ülke konumundadır. Bu açıdan Libya'nın, Akdeniz güvenliği ve Avrupa'nın yönetmekte zorlandığı mülteci krizine yönelik adımlarda kritik bir rolü vardır.

Diğer taraftan, Libya'da göçmenleri takip etmek üzere kurulan, ancak Birleşmiş Milletler'in yalnızca sınırlı erişiminin olduğu gözetim merkezleri insan haklarına aykırı şartlarda

faaliyet gösterdiği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Libya'da söz konusu merkezlerdeki göçmenlerin, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti örgütlerinin kontrolüne geçme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu açıkça belirtmektedir.

Radikal Gruplar

Ülkedeki istikrarsızlığın, Libya'yı Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın radikal grupları için suç cennetine dönüştürmesi yalnızca Akdeniz ve Ortadoğu havzası özelinde bölgesel değil, aynı zamanda küresel bir güvenlik tehdidi olarak da algılanmaktadır. Hafter liderliğindeki Libya Ulusal Ordusu, 2014'ten itibaren ülkenin doğusunda faaliyet gösteren radikal örgütlerden El Kaide bağlantılı Ensar El Şeria ve IŞİD bağlantılı Bingazi Devrimcileri Şura Konseyi (BRSC) ile savaşmış ve Libya'nın Akdeniz kıyısında sınırlı bir bölgede (Sirte) faaliyet gösteren IŞİD'e karşı askeri üs-

tünlük elde edilmiştir. Ancak 2018 itibarıyla, özellikle ülkenin kritik altyapı sistemini hedef alan IŞİD saldırıları görülmeye başlanmıştır. Ayrıca, mevcut durumun IŞİD ya da El-Kaide bağlantılı yabancı askerleri Irak ve Suriye'den sonra Libya'ya çekmesi ve Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da radikal örgütlerle mücadeleye yeni bir cephe eklenmesi tehlikesi söz konusudur.

2018'de Trablus'taki silahlı çatışma sürecinde, Akdeniz güvenliği, Avrupa Birliği ve Kuzey Afrika üçgeninin merkezinde yer alan Libya, dünya kamuoyunda yakından izlenmiştir. Ülkede yaklaşık yedi yıldır devam eden iç karışıklıkların bu üç bölgenin siyasi ilişkilerine etkileri, Aralık 2018'de genel seçimlerin planlanması gibi olumlu gelişmelere de zemin hazırlamıştır.

Ancak, aynı süreçte, Trablus'taki askeri koalisyon içerisinde yer alan gruplar arasındaki silahlı çatışmalar,

askerleşmiş ülke dinamiklerinin ne kadar kırılgan olduğunu gözler önüne sermektedir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü'nün verilerine göre, Ağustos 2018'den beri, azımsanamayacak oranda, bir kısmını sivililerin oluşturduğu yüzlerce kayıp verilmiş ve on binlerce Libyalı ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır.

2011'den bu yana, ülkedeki ikili yönetim ve kamplar arasında aralıklarla devam eden çatışmalar güvensizlik ortamı yaratmıştır. Bu ortamın beraberinde getirdiği olumsuz sosyo-ekonomik koşullarda zorunlu göçler başlamıştır. Libya'daki mevcut politik ve sosyal koşullar, bir dönem Afrika'da refahın en yüksek olduğu ülkenin, iç savaş sonucu temel altyapı hizmetlerinden bile mahrum kalacak kadar zayıfladığını göstermekte ve iki yönetimin de Libya halkı için meşruiyetini ve popülerliğini tartışmalı bir konuma taşımaktadır.